

جمعیت‌شناسی سالمندان در ایران بر اساس سرشماریهای ۱۳۸۵-۱۳۳۵ (مقاله مروری)

دکتر محمد میرزائی^۱، مهری شمس قهفرخی^۲

چکیده:

یکی از مسائل عمده جمعیتی عموماً در کشورهای جهان مسئله سالخوردگی جمعیت و پیامدهای ناشی از آن است. در حال حاضر کشور ایران نیز مرحله انتقال ساختار سنی جمعیت از جوانی به سالخوردگی را تجربه می‌کند. با اینکه جمعیت سالمند سهم کمی از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است اما فزونی سرعت رشد جمعیت سالمند در مقایسه با رشد جمعیت کل کشور و پیش‌بینی افزایش تعداد و سهم سالخوردگان (جمعیت ۶۰ سال و بالاتر) در سالهای آتی لزوم برنامه‌ریزی آینده‌نگر برای کنترل مسائل مربوط به این گروه از جمعیت را مورد تأکید قرار می‌دهد. هدف این مقاله بررسی سطح و روند جمعیت ۶۰ سال و بالاتر ایران، نسبت جنسی سالمندان، رشد جمعیت سالمند، شاخص سالمندی و نسبت وابستگی می‌باشد. برای دستیابی به این هدف به مطالعه اسنادی داده‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران طی سالهای ۸۵-۱۳۳۵ پرداخته شده است. شاخصهای مهم جمعیتی همچون نسبت سالمندی، نسبت جنسی سالمندان، رشد جمعیت سالمندان، شاخص سالمندی و نسبت وابستگی جمعیت سالمندان در ایران برای سال ۱۳۸۵ به ترتیب برابر ۷/۳، ۱۰۸، ۲/۵، ۲۹، ۴۳/۴ برآورد شده است. با توجه به آهنگ پرشتاب کاهش باروری ایران طی دو دهه اخیر، پیش‌بینی می‌شود حرکت به سمت سالخوردگی جمعیت تسریع شود و با استناد به روندهای مشاهده شده باروری و مرگ و میر و نگاهی به محتمل‌ترین مسیرهای تغییر آنها در آینده برآورد می‌شود که شروع قرن پانزدهم هجری شمسی سرآغاز روند رو به افزایش جمعیت سالخورده در ایران باشد.

کلید واژه‌ها: سالمندی، نسبت جنسی سالمندان، رشد جمعیت سالمند، شاخص سالمندی، نسبت وابستگی

۱- دکتر محمد میرزائی - استاد گروه جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران
mmirzaie@ut.ac.ir
تهران - بزرگراه جلال آل احمد، بالاتر از بیمارستان شریعتی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
شماره تماس: ۰۹۱۲۱۳۰۱۰۳۴

۲- مهری شمس قهفرخی - کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی
mehri_shams2001@yahoo.com
اصفهان - سپاهان شهر، بلوار شاهد، خیابان سیلان، مجتمع غدیر، واحد B3.
شماره تماس: ۰۹۱۳۱۸۶۸۵۶۲

مقدمه

سالخوردگی جمعیت یک فرایند شناخته شده به عنوان پیامد «انتقال جمعیت‌شناختی» است که در آن باروری و مرگ و میر از سطوح بالا به سطوح پایین کاهش پیدا می‌کند. مهمترین عوامل مؤثر بر سالخورده شدن جمعیت، کاهش مرگ و میر، خصوصاً مرگ و میر نوزادان و کودکان و کاهش اساسی و مستمر باروری و به تبع آن کاهش رشد جمعیت است که باعث تغییرات اساسی در ساختار سنی جمعیت اکثر جوامع از جمله ایران شده است.

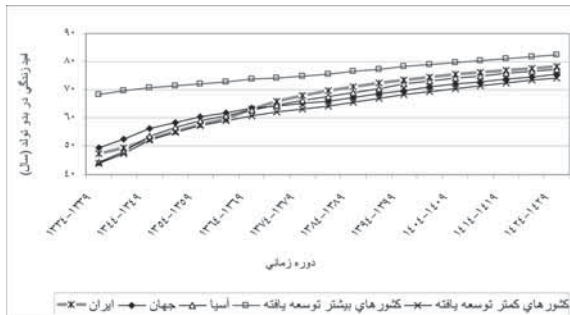
بر اساس یک شاخص جمعیتی معمولاً اگر بیش از ۱۲ درصد کل جمعیت ۶۰ سال و بالاتر (زنجان، ۱۳۶۹: ۴۷) و یا بیش از ۱۰ درصد کل جمعیت ۶۵ سال و بالاتر باشد جمعیت سالخورده تلقی می‌شود (جهانفر، ۱۳۷۴). در تعریفی دیگر سازمان ملل متحد نیز کشورها را به سه نوع ساخت جمعیتی جوان، بزرگسال و سالخورده تقسیم کرده است که مشخصه آنها میزان نسبت جمعیت سالمند در این کشورها است. به این صورت که کشورهای دارای جمعیت

جوان، کشورهای هستند که نسبت سالمندان آن زیر ۴ درصد باشد، کشورهای دارای جمعیت بزرگسال کشورهای هستند که نسبت سالمندان آن بین ۴ تا ۶ درصد باشد و کشورهای دارای جمعیت سالخورده کشورهای هستند که نسبت جمعیت سالمندان آن بیش از ۷ درصد یا بیشتر باشد (سام آرام، ۱۳۷۰).

در آغاز قرن بیست و یکم قرار داریم، قرنی که در آن شاخص امید به زندگی در بدو تولد^۱ برای جهانیان از مرز ۶۶ سال عبور کرده است. هر سال ۱/۷ درصد به جمعیت جهان افزوده می‌شود، ولی این افزایش برای جمعیت ۶۵ سال و بالاتر ۲/۵ درصد است. این فاصله ترکیب سنی جمعیت جهان را به سوی سالمند شدن سوق می‌دهد و پیش‌بینی می‌شود که ربع قرن دیگر ۱/۲ میلیارد نفر (حدود ۱۴٪) از ساکنان این کره خاکی را افراد ۶۰ سال و بالاتر تشکیل دهد. کشور ما ایران نیز از این تغییر جمعیتی بی‌نصیب نبوده است. شاخصهای آماری نشان می‌دهند که روند پیر شدن جمعیت در کشور ما نیز آغاز شده است و پیش‌بینی می‌شود

۱- امید زندگی در بدو تولد (Life Expectancy at Birth) تعداد سالهایی است که نوزاد هنگام تولد با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی و بهداشتی جامعه به طور متوسط شانس و احتمال زنده بودن دارد (میرزایی، ۱۳۷۰).

نمودار (۱): امید زندگی در بدو تولد در مناطق مختلف جهان و ایران طی سالهای ۱۴۲۹-۱۳۳۴

منبع: سازمان ملل متحد، ۲۰۰۷

پس از کاهش اساسی و مستمر مرگ و میر از دهه ۱۳۳۰ کشور ایران با رشد شتابان و بی سابقه جمعیت مواجه شد که این رشد سریع تا دهه ۱۳۶۰ استمرار یافت و جمعیت ایران در این مدت سه برابر شد و به ۵۰ میلیون نفر بالغ گردید. در اواخر دهه ۱۳۶۰ به ویژه در دهه ۱۳۷۰ سطح زاد و ولد و باروری به سرعت کاهش یافت و در سال ۱۳۷۵ به ۳ فرزند رسید و بالاخره چندین دهه بعد از شروع مرحله انتقالی مرگ و میر، کشور ایران وارد مرحله انتقالی باروری شد همچنین قابل ذکر است که در میان عوامل ذکر شده موثر بر سالمند شدن جمعیت، نقش اساسی مربوط به کاهش باروری است و نقش مرگ و میر و مهاجرت جنبی و فرعی می باشد. (میرزایی، ۱۳۸۴: ۱۳۷).

تعداد و نسبت سالمندان

بر اساس جدول شماره (۱) در سال ۱۳۸۵، بیش از ۵ میلیون نفر ۶۰ ساله و بیشتر در کشور وجود داشته است که ۷/۳ درصد کل جمعیت کشور را شامل می شوند. در مناطق شهری تعداد سالمندان از حدود ۲/۲۵ میلیون نفر در سال ۱۳۷۵ به حدود ۳/۲۸ میلیون نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است و عبارتی طی دوره ۱۰ ساله جمعیت سالمندان شهری حدود ۱/۵ برابر شده است. طی همین دوره تعداد سالمندان مناطق روستایی با آهنگ افزایشی خیلی کندتری از نقاط شهری از حدود ۱/۷۳ میلیون نفر در سال ۱۳۷۵ به ۱/۸۴ میلیون نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است.

جدول (۱): تعداد جمعیت و نسبت درصد سالمندان ۶۰ سال و بالاتر طی سال های ۸۵-۱۳۳۵

شرح	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵
تعداد	کل	۱۱۸۲۹۸۰	۱۶۳۸۰۴۲	۱۷۷۱۶۱۴	۲۶۸۶۳۵۰	۳۹۷۸۱۲۷
	شهری	۳۱۸۴۴۴	۵۹۸۸۴۴	۶۹۱۱۲۶	۱۳۸۸۳۶۱	۲۲۵۴۲۱۱
	روستایی	۹۶۳۵۲۲	۱۰۳۹۲۰۸	۱۰۷۹۴۸۸	۱۲۹۷۹۸۹	۱۷۲۳۹۱۶
نسبت	کل	۶/۲	۶/۵	۵/۲	۵/۴	۶/۶
	شهری	۵/۳	۶/۱	۵/۱	۵/۲	۶/۱
	روستایی	۷/۴	۶/۸	۵/۱	۵/۷	۷/۴

منبع: پردازش بر اساس داده های سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران طی سالهای ۸۵-۱۳۳۵

که در فاصله ۲۰ ساله ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۵ به میانه سنی جمعیت کشور ۱۰ سال افزوده شود (سازمان ملل متحد، ۲۰۰۷) پس با توجه به اهمیت سالمندی این مقاله درصدد بررسی روند سالخوردگی جمعیت ایران بر اساس داده های سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن طی سالهای ۸۵-۱۳۳۵ می باشد.

روند تحولات جمعیت ایران

جمعیت دنیا به سرعت در حال سالخورده شدن است و بخش بزرگی از این تغییر در قرن اول هزاره سوم و در کشورهای در حال توسعه در حال شکل گیری است. طبق پیش بینی های بخش جمعیت سازمان ملل متحد نسبت جمعیت سالمند در جهان از حدود ۱۰/۵ درصد در سال ۲۰۰۷ به حدود ۲۱/۸ درصد در سال ۲۰۵۰ افزایش خواهد یافت (سازمان ملل متحد، ۲۰۰۶). ایران نیز، اگرچه در این راه نسبت به کشورهای مثل چین و کره متأخر محسوب می شود (سازمان ملل متحد، ۲۰۰۷) اما در پی تغییرات وسیع و سریع دموگرافیک طی دو دهه اخیر به سرعت به سمت سالخوردگی پیش می رود.

در ایران، احتمال کاهش اساسی و مستمر مرگ و میر به سال های بلافاصله بعد از جنگ جهانی دوم برمی گردد. چه در این سال هاست که انجام واکنش های بیولوژیکی در سطح گسترده و توجه به بهداشت کودکان در مدارس مطرح و به طور فزاینده اقداماتی در این موارد صورت می گیرد و در همین سال ها بود که کوشش های سازمان یافته به منظور ریشه کن کردن و درمان پاره های از بیماریها بخصوص مالاریا و سل انجام می پذیرد. اولین برآوردهایی که در ارتباط با سطح مرگ و میر از طریق ساختن جدول بقا و بر اساس آن محاسبه امید به زندگی صورت گرفته، بر مبنای سرشماری های عمومی - که اولین آن در سال ۱۳۳۵ انجام گرفته، بوده است. بر اساس این برآوردها امید زندگی در بدو تولد در ایران از ۳۷/۵ سال در سال ۱۳۳۵ به ۴۷/۵ سال در سال ۱۳۴۵ و ۵۷/۵ سال در سال ۱۳۵۵ و حدود ۶۹ سال در سال ۱۳۸۰ افزایش یافته است (میرزایی، ۱۳۸۴: ۷۶).

نمودار (۱) امید زندگی در بدو تولد در مناطق مختلف جهان و ایران طی سال های ۲۰۰۰-۱۹۵۰ را نشان می دهد. طی سالهای ۶۹-۱۳۶۴ امید زندگی ایرانیان با ۶۳ سال به سطح امید زندگی جهان و آسیا رسیده است و طی سالهای ۱۳۷۴-۱۳۶۹ با امید زندگی ۶۶ سال به سطحی بالاتر از سطح جهان و آسیا قرار گرفته است و بر اساس پیش بینی سازمان ملل بعد از این سالها هم روند صعودی خود را ادامه خواهد داد تا به امید زندگی ۷۸/۵ سال در سال ۱۴۲۹ برسد.

نسبت جنسی^۱ سالمندان

جدول شماره (۲) روند نسبت جنسی سالمندان ۶۰ سال و بالاتر، ۷۰ سال و بالاتر، ۸۰ سال و بالاتر ایران طی دوره زمانی ۸۵-۱۳۳۵ را نشان می‌دهد، نسبت جنسی برای سالمندان ۶۰ سال و بالاتر از ۱۱۱ در سال ۱۳۳۵ به ۱۰۹ در سال ۱۳۵۵ رسیده و سپس روند افزایشی داشته تا سال ۱۳۷۵ که نسبت جنسی ۱۱۶ برآورد شده است و پس از این سالها نسبت جنسی در سال ۱۳۸۵ کاهش یافته و به ۱۰۸ رسیده است. برای سالمندان ۷۰ سال و بالاتر در سال ۱۳۳۵ نسبت جنسی از ۱۰۷ به ۱۱۲ در سال ۱۳۵۵ افزایش داشته و سپس تا سال ۱۳۶۵ روند کاهشی داشته و به ۹۸ رسیده و از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ دوباره روند افزایشی داشته و به ۱۱۳ رسیده و تا سال ۱۳۸۵ این نسبت ثابت مانده است. برای سالمندان ۸۰ سال و بالاتر نسبت جنسی ابتدا از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۵ کمی کاهش داشته و از ۱۰۵ به ۱۰۴ رسیده و اما بعد از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ روند، افزایشی بوده و به ۱۱۳ رسیده و تا سال ۱۳۷۵ تقریباً ثابت مانده و اما بعد از سال ۱۳۷۵ دوباره روند افزایشی داشته و به ۱۰۸ رسیده است.

جدول (۲) نسبت جنسی سالمندان ۶۰ سال و بالاتر، ۷۰ سال و بالاتر، ۸۰ سال و بالاتر ایران طی دوره زمانی ۸۵-۱۳۳۵

سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵
۶۰ سال و بالاتر	۱۱۱	۱۱۰	۱۰۹	۱۱۲	۱۱۶	۱۰۸
۷۰ سال و بالاتر	۱۰۷	۱۱۰	۱۱۲	۹۸	۱۱۳	۱۱۳
۸۰ سال و بالاتر	۱۰۵	۱۰۴	۱۱۳	۹۳	۹۴	۱۰۸

منبع: پردازش براساس داده‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران طی سالهای ۸۵-۱۳۳۵

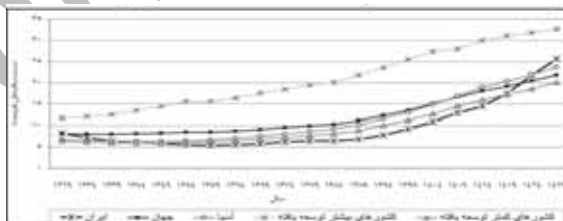
با توجه به اینکه معمولاً امید زندگی در مردان کمتر از زنان می‌باشد انتظار می‌رفت که تعداد مردان کمتر از زنان باشد در صورتی که بر اساس ۶ سرشماری عمومی نفوس و مسکن که تاکنون در کشور اجرا شده است هیچ وقت تعداد زنان بیشتر از مردان نبوده است این پدیده در مورد سالمندان با شدت بیشتری مشاهده می‌شود، که در خور تأمل می‌باشد^۲.

رشد جمعیت سالمندان

رشد جمعیت سالمند در فاصله سالهای ۸۵-۱۳۳۵ نوساناتی داشته است. در فاصله سالهای ۴۵-۱۳۳۵ جمعیت سالمند ۳ درصد رشد داشته است که در همین زمان سالمندان شهری و روستایی به ترتیب ۶/۵ و ۰/۷۵ درصد رشد داشته اند. در فاصله ۵۵-۱۳۴۵ رشد جمعیت سالمند بر خلاف انتظار خیلی کم برآورد شده است که ممکن است بدلیل

جمعیت سالمندان در مناطق شهری و روستایی نشان می‌دهد (جدول ۱) نسبت جمعیت سالمندان در مناطق روستایی بیش از مناطق شهری است و این در حالی است که امید زندگی در مناطق روستایی معمولاً کمتر از مناطق شهری است. علت اصلی بالاتر بودن نسبت سالمندان در مناطق روستایی به مناطق شهری است، این مهاجرت در بین جوانان خیلی بیشتر از سالمندان است که باعث کاهش جمعیت جوانان و افزایش نسبت سالمندان مناطق روستایی می‌گردد. همان طوری که در نمودار شماره ۲ ملاحظه می‌شود نسبت جمعیت ۶۰ سال و بالاتر ایران از سال ۱۳۴۹ تا ۱۴۱۹ کمتر از جمعیت ۶۰ سال و بالاتر جهان، آسیا، کشورهای کمتر توسعه یافته و کشورهای بیشتر توسعه یافته خواهد بود و از سال ۱۴۱۹ رشد جمعیت سالمند ۶۰ سال و بالاتر رشد سریعتری از دیگر مناطق می‌گیرد و در همین سال این نسبت از کشورهای کمتر توسعه یافته و از سال ۱۴۲۴ از جهان و از سال ۱۴۲۹ از آسیا پیشی خواهد گرفت.

نمودار (۲): نسبت درصد سالمندان در مناطق مختلف جهان و ایران طی سال های ۱۴۲۹-۱۳۲۹

منبع: سازمان ملل متحد

بر اساس مستندات سازمان بهداشت جهانی افراد ۶۰ سال و بالاتر به عنوان افراد سالمند شناخته می‌شوند و بر اساس این تقسیم بندی سالمندان به سه گروه ۶۰ تا ۶۹ سال «سالمند»، ۷۰ تا ۷۹ سال، «سالمند سالخورده» و ۸۰ سال و بالاتر «سالمند سالخورده تر» تقسیم می‌شوند. نسبت درصد سالمندان، سالمندان سالخورده و سالمندان سالخورده تر به کل سالمندان در سال ۱۳۵۵ به ترتیب برابر با ۶۲، ۲۶/۵، ۱۱/۵ درصد، در سال ۱۳۴۵ برابر ۶۲، ۲۷، ۱۱ درصد، در سال ۱۳۵۵ برابر ۵۳، ۳۳، ۱۴ درصد، در سال ۱۳۶۵ برابر ۶۵/۵، ۲۰/۵ و ۱۴ درصد، در سال ۱۳۷۵ به ترتیب برابر ۶۲، ۳۰ و ۸ درصد و در سال ۱۳۸۵ برابر ۵۲، ۳۵/۵ و ۱۲/۵ درصد بوده است. یک نکته قابل توجه در این فرایند، سالمند شدن جمعیت سالمند است. برای بیشتر کشورها مخصوصاً ایران صرف نظر از موقعیت جغرافیایی یا مرحله توسعه، گروه سنی ۸۰ سال و بالاتر رشد بالاتری از گروه سنی جوانتر جمعیت سالمند دارد.

۱- تعداد مردان به ازای هر ۱۰۰ زن

۲- ارجحیت جنسی به نفع مردان در چند دهه گذشته و بالا بودن میزان مرگ و میر مادران در هنگام زایمان در آن سالها می‌تواند تا حدودی علت بالا بودن نسبت جنسی باشد، ضمناً در این مورد احتمال کم شماری زنان و تا حدودی هم دوباره شماری مردان را می‌توان متصور شد.

است. روند این شاخص سالمندی از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۶۵ تقریباً نزولی بوده و از سال ۱۳۶۵ این شاخص روند صعودی پیدا کرده و شاهد افزایش محسوسی از ۱۷ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۲۹ درصد در سال ۱۳۸۵ بوده ایم که عمدتاً به سبب کاهش سریع زاد و ولد و باروری در دو دهه اخیر است. در این شاخص تفاوت محسوسی بین مناطق شهری و روستایی طی سالهای ۸۵-۱۳۳۵ دیده نشده است.

نسبت وابستگی

جدول (۴) نسبت وابستگی کل^۲ را در جمعیت کل و به تفکیک مناطق شهری و روستایی در فاصله زمانی ۱۳۸۵-۱۳۳۵ نشان می دهد. نسبت وابستگی کل برای سالهای ۱۳۳۵، ۱۳۴۵، ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ به ترتیب ۸۵/۷، ۹۹/۸، ۹۲/۵، ۹۴/۲، ۷۸/۱ و ۴۳/۴ درصد بوده است. در نسبت وابستگی کل شاهد کاهش چشمگیری بعد از ۱۳۶۵ مخصوصاً از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ بوده ایم و همان طوری که در (جدول شماره ۴) ملاحظه می شود تفاوتی قابل ملاحظه ای بین مناطق شهری و روستایی دیده نشده است.

جدول (۴): نسبت وابستگی کل ایران طی دوره زمانی ۸۵-۱۳۳۵

سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵
جمعیت کل	۸۵/۷	۹۹/۸	۹۲/۵	۹۴/۲	۷۸/۱	۴۳/۴
شهری	۸۶/۴	۱۰۱/۷	۹۴/۷	۹۴/۳	۷۹/۴	۴۴/۲
روستایی	۸۵	۹۷/۹	۹۰/۲	۹۴/۲	۷۶/۸	۴۲/۶

منبع: پردازش بر اساس داده های سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران طی سالهای ۸۵-۱۳۳۵

نمودار (۳) نسبت وابستگی کل، نسبت وابستگی جوانان^۳ و نسبت وابستگی سالمندان^۴ طی دوره زمانی ۱۳۳۵ تا ۱۴۲۵ را نشان می دهد. همانطوری که ملاحظه می شود روند نزولی نسبت وابستگی کل از ۱۳۶۵ آغاز می شود و از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ شاهد افت اساسی در این نسبت هستیم. بر اساس پیش بینی سازمان ملل متحد از ۱۴۰۵ تا ۱۴۱۵ نسبت وابستگی کل روند نزولی خواهد کرد که بدلیل کاهش نسبت وابستگی جوانان است اما بعد از سال ۱۴۱۵ نسبت وابستگی کل شروع به افزایش خواهد کرد که متأثر از بالا رفتن نسبت وابستگی سالمندان در این دوره می باشد.

اشکالات پوششی سرشماری در این سالها باشد. در فاصله سالهای ۶۵-۱۳۵۵ رشد جمعیت سالمندان کل ۴ درصد، سالمندان شهری، ۶ درصد و برای سالمندان روستایی، ۳ درصد برآورد شده است. رشد برای کل جمعیت در فاصله سالهای ۷۵-۱۳۶۵، ۴ درصد، برای سالمندان شهری ۵ درصد و برای سالمندان روستایی ۳ درصد برآورد شده است. در فاصله ۸۵-۱۳۷۵، ۴ درصد رشد برای سالمندان کل، شهری و روستایی به ترتیب ۲/۵، ۴ و ۰/۶۵ بدست آمده است. در حالی که این نسبت برای جمعیت کل کشور ۱/۶ درصد به دست آمده است. به بیان دیگر در سالهای فوق الذکر متوسط رشد سالانه افراد سالمند بیش از ۱/۵ برابر رشد جمعیت کل کشور بوده است. جدول (۳) روند رشد جمعیت سالمندان ۶۰ سال و بالاتر، ۷۰ سال و بالاتر، ۸۰ سال و بالاتر ایران طی دوره زمانی ۸۵-۱۳۳۵ را نشان می دهد. بر اساس این جدول در دوره زمانی ۱۰ ساله از ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ جمعیت ۶۰ سال و بالاتر ۲/۵ درصد در سال رشد داشته، در حالیکه گروه سنی ۷۰ سال و بالاتر ۵ درصد و گروه سنی ۸۰ سال و بالاتر ۸ درصد رشد داشته است و همانطوری که ملاحظه می شود به دلیل بالا رفتن امید زندگی طی سالهای ۸۵-۱۳۷۵، رشد جمعیت سالمندان ۶۰ سال و بالاتر نسبت به سالمندان ۶۰ سال و بالاتر و رشد جمعیت سالمندان ۸۰ سال و بالاتر نسبت به سالمندان ۷۰ سال و بالاتر بیشتر بوده است.

جدول (۲): رشد جمعیت سالمندان ۶۰ سال و بالاتر، ۷۰ سال و بالاتر، ۸۰ سال و بالاتر ایران طی دوره زمانی ۸۵-۱۳۳۵

دوره زمانی سالمندان	۱۳۳۵-۴۵	۱۳۴۵-۵۵	۱۳۵۵-۶۵	۱۳۶۵-۷۵	۱۳۷۵-۸۵
۶۰ سال و بالاتر	۳	۰/۷۸	۴	۴	۲/۵
۷۰ سال و بالاتر	۳	۳	۱	۵	۵
۸۰ سال و بالاتر	۳	۴	۴	-۲	۸

منبع: پردازش بر اساس داده های سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران طی سالهای ۸۵-۱۳۳۵

لازم به یادآوری است که شدت سالمندی جمعیت کشور از سال ۱۴۱۵ به بعد خود نمایی خواهد کرد. در این مورد افزایش نسبت سالمندان ۶۰ سال و بالاتر از حدود ۷ درصد، در حال حاضر به ۱۴/۵ درصد در سال ۱۴۱۵ و در سال ۱۴۲۵ به ۲۲ درصد خواهد رسید.

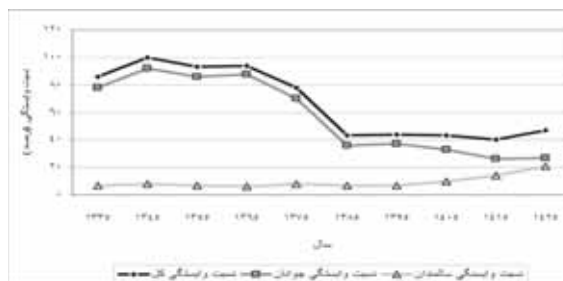
شاخص سالمندی^۱

یکی از شاخصهای مرتبط با تحلیل ساختار سنی جمعیت شاخص سالمندی است. مقدار این شاخص در ایران برای سالهای ۱۳۳۵، ۱۳۴۵، ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ به ترتیب برابر ۱۵، ۱۴، ۱۲، ۱۲، ۱۷ و ۲۹ درصد بدست آمده

۱- تعداد افراد ۶۰ سال و بالاتر بازا هر ۱۰۰ نفر زیر ۱۵ سال. ۲- نسبت وابستگی کل عبارت از تعداد افراد زیر ۱۵ سال به علاوه افراد ۶۵ سال و بالاتر در هر ۱۰۰ نفر ۶۴-۱۵ ساله می باشد. ۳- نسبت وابستگی جوانان عبارت از تعداد افراد ۱۰ تا ۱۴ ساله در هر ۱۰۰ نفر ۱۵ تا ۶۴ ساله می باشد. ۴- نسبت وابستگی سالمندان عبارت از تعداد افراد ۶۵ سال و بالاتر در هر ۱۰۰ نفر ۱۵-۶۴ ساله می باشد.

نگاهی به محتمل‌ترین مسیرهای تغییر آنها در آینده برآورد می‌شود که شروع قرن پانزدهم هجری شمسی سرآغاز روند رو به افزایش جمعیت سالخورده در ایران باشد.

نمودار (۳): نسبت وابستگی کل، نسبت وابستگی جوانان و نسبت وابستگی سالمندان طی دوره زمانی ۱۳۳۵ تا ۱۴۲۵

منبع: پردازش بر اساس داده‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران طی سالهای ۸۵-۱۳۳۵ و سازمان ملل متحد، ۲۰۰۷

این روندها دلالت بر این دارد که در مسیر انتقال ساخت سنی جمعیت بتدریج از فشارها و تنگناهای مرتبط با تامین نیازهای نوزادان و اطفال و نوجوانان کاسته شده و به فشارها و تنگناهای مرتبط با تامین نیازهای سالمندان افزوده خواهد شد.

نتیجه‌گیری

جمعیت ایران در سال ۱۳۸۵ دارای ۲۵ درصد زیر ۱۵ سال و ۷/۳ درصد بالای ۶۰ سال است که می‌تواند نشان دهنده گذار ساختمان سنی جمعیت از جوانی به سالخوردگی باشد. طی سالهای ۸۵-۱۳۷۵، رشد جمعیت سالمندان ۷۰ سال و بالاتر، نسبت به سالمندان ۶۰ سال و بالاتر و رشد جمعیت سالمندان ۸۰ سال و بالاتر نسبت به سالمندان ۷۰ سال و بالاتر بیشتر بوده است که نشان دهنده سالمند شدن جمعیت، مخصوصاً سالمند شدن جمعیت سالمند می‌باشد و همچنین طی این سالها مشاهده شد که نسبت جمعیت سالمند در مناطق روستایی بیش از مناطق شهری بوده است. روند شاخص سالمندی از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۶۵ تقریباً نزولی بوده و از سال ۱۳۶۵ این شاخص روند صعودی پیدا کرده و همانطوریکه ملاحظه شد، شاهد افزایش محسوسی از ۱۷ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۲۹ درصد در سال ۱۳۸۵ بوده ایم که عمدتاً به سبب کاهش سریع زاد و ولد و باروری در دو دهه اخیر بوده است. در نسبت وابستگی کل شاهد کاهش چشمگیری بعد از ۱۳۶۵ مخصوصاً از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ بوده ایم و این کاهش بر اساس پیش‌بینی سازمان ملل متحد از ۱۴۰۵ تا ۱۴۱۵ ادامه پیدا خواهد کرد که بیشتر به دلیل کاهش نسبت وابستگی جوانان است اما بعد از سال ۱۴۱۵ نسبت وابستگی کل متأثر از بالا رفتن نسبت وابستگی سالمندان در این دوره شروع به افزایش خواهد کرد پس با توجه به آهنگ پرشتاب کاهش باروری ایران طی دو دهه اخیر، پیش‌بینی می‌شود حرکت به سمت سالخوردگی جمعیت تسریع شود و با استناد به روندهای مشاهده شده باروری و مرگ و میر و

REFERENCES

منابع

- ۱- میرزایی محمد، سطح مرگ و میر و توسعه ارائه یک الگو، نامه علوم اجتماعی دانشگاه تهران، دوره جدید شماره ۱، پاییز ۱۳۶۷، صص ۱۰۷ تا ۱۱۹
- ۲- زنجانی، حبیب الله (۱۳۶۹)، مجموعه مباحث و روشهای شهرسازی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری وزارت مسکن و شهرسازی
- ۳- جهانفر، محمد (۱۳۷۴)، جمعیت شناسی عمومی، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۴- سام آرام، عزت الله (۱۳۷۰)، مسائل سالمندان در ایران، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۱ و ۲ پاییز و زمستان ۱۳۷۰، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی
- 5-United Nations Population Division (2007), World Population Ageing 2007, New York
- ۶- میرزائی، محمد (۱۳۸۴)، جمعیت و توسعه با تاکید بر ایران تهران مرکز مطالعات و پژوهشهای جمعیتی آسیا و اقیانوسیه چاپ اول
- 7- United Nations (2006) World Population Prospects, 2006 Revision Population Database, New York, <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp>
- ۸- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، کل کشور، سال ۱۳۳۵
- ۹- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، کل کشور، سال ۱۳۴۵
- ۱۰- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، کل کشور، سال ۱۳۵۵
- ۱۱- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، کل کشور، سال ۱۳۶۵
- ۱۲- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، کل کشور، سال ۱۳۷۵
- ۱۳- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، کل کشور، سال ۱۳۸۵

Archive